

Драгана ЛАЛОШЕВИЋ*

ЖЕНА У ЦРНОГОРСКОЈ ПОРОДИЦИ

– осврт на дјело П. А. Ровинског –

„Не стоји кућа на земљи него на жени”
„Гдје нема жене нема ни куће”
„Нема горега заклада у кући, до дјевојка”
„Шћер – туђа роба”
„На псето замахни а дјевојку удари”
„С мека образа, девето копиле”
„Мекообразној жени трбух до зуба”
„Дјевојчки отац и женин купац никад напријед”
„Сина жени кад оћеш, а дјевојку удај кад можеш”
„Ушима а не очима ваља се женити”
„Прераслој дјевојци, прерасли сватови”
„Човјек је глава а жена је трава”
„Удри жену и змију по глави”
„Жену и коња удари ако желиш да се теби покори”
„Ко жену не бије он чоека није”
„Оклен му је жена мила су му и говеда”
„Чоек не може бити чоек док га жена не крсти”
„Свака жена на свог мужа налик”
„Радња је за чоека штедња за жену”
„Маћеха – зла утјеха”

А књаз Никола каже:

„Без јунакиња не бива ни јунака”.

Народ је тако говорио. А оно што је преточено и признато као народна изрека, знамо да је произишло из вјековног сагледавања животног ис-

---

* Музеј, Пераст

куства многих генерација и оштроумности човјека, који је срочио своја гледања у једну просту али јаку реченицу, као да је остављао у аманет неким будућим нараштајима неписану наредбу које се морају придржавати и вјеровати у њу. Служила је та реченица као опомена, упозорење или пријетња и увијек се помињала као последично сагледавање већ извршене радње.

Била она сурова, звучала она застрашујуће или поражавајуће, чувала се, преносила са старијег на млађег и тако очувана чује се и данас.

Ово су само неке од изрека које је П. А. Ровински користио у дијелу свог опуса који се односи на жену, односу према њој у породици и друштву уопште, сагледану у периоду док је боравио међу Црногорцима с краја 19. в. и које је наравно забиљежио и врло вјешто искористио у анализи жениног статуса у Црној Гори, умећући их или код откривања узрока појединих специфичности овог питања, или као изведени закључак своје анализе. Оно што Ровински истиче и често помиње и наглашава је чињеница да у читавом свијету, код свих народа, жена има посебан положај, нижи у поређењу са мушкарцима. То заједничко поимање производ је убјеђења да је „жена слабија од мушкарца физички, да му ни памећу није равна, те да заостаје и у моралним квалитетима”¹.

Уочивши сличности положаја жене Црногорке са осталим женама код других народа, Ровински ипак проналази неке, како каже, националне и локалне специфичности и на њих скреће пажњу. Током даљег излагања уочићемо о каквим се специфичностима ради, а све о жени кроз поједине фазе у животном циклусу, који ћу започети не са рођењем женског дјетета већ са браком, из простог разлога што је управо брак основа за настајање породичног живота без чега нема ни породице, коју је управо Ровински проучио, те је и он сам окарактерисао брак као најважнији моманат у животу, како за мушкарца тако и за жену.

Породицу чине њени чланови – чељад, муж, жена, дјеца, а може бити и сложенија са више генерација и широм својтом. У породици је главна особа кућни старјешина – домаћин куће, обично најстарији мушкарац. Његова права и обавезе су познате и сви их поштују и уважавају. Његова одлука је закон за све и сви су му подређени. Значи, домаћин се пита за све, он организује живот у породици, али и води бригу о њој. (Високо патријархални начин живота проткан борбеним духом, условљен и уграђен Црногорцу вјековним ратовањем, створио је специфичну црногорску породицу са неприкосновеном влашћу старјешине с једне стране,

¹ *Етнографија Црне Горе*, Том I, стр 173.

али и беспрекорно послушним члановима на другој страни, која, наравно, промјенема живота и прилика еволуира, мијења се а самим тим и односи унутар ње постају другачији.) И тако све до дубоке старости, када бригу о њему преузимају жене, али и дјеца у извјесном смислу (друже се са њим, слушају његове приче, најчешће о родбинским односима, о славним прецима и њиховим подвизима, величајући и уздижући традицију по чијим ће нормама и они сами живјети).

Међутим, ако домаћин умре, а нема одраслог сина, или живи одвојено од браће, његову улогу преузима жена, мајка његове дјеце, која постаје у правом смислу господар, а све по угледу на њеног мужа. Један од главних задатака јој је да од свог младог сина направи право домаћина, који ће тек кад се ожени, заузети мјесто свога оца. Сву љубав и уважавање које је осјећала према мужу, жена улива у сина-наследника – будућег домаћина. Дакле, по неписаном правилу, обичајном праву, син наслеђује оца, постаје домаћин, али так кад се ожени (отуда и изрека „чоек не може бити чоек док га жена не крсти”).

Како су у породици осим мушке и женска дјеца, непоходно је за сада само поменути какав је однос према кћерима. Од малих ногу оне се уводе у кућне послове, у почетку чувају млађу браћи или сестре, али убрзо се укључују у друге женске послове, доносе воду, брину о припремању хране, спремању куће, одлазе у поље и наравно уче се предењу и ткању, како би на вријеме припремиле мираз. Обављају чак и најтеже физичке послове – доносе воду и дрва на леђима, која често и саме насијеку. Обавеза дјевојке је да, обично мушкарцима, када се врате кући, или госту, изује обућу и опере ноге. Јасно је да кћерку не штеде у кући. Напротив, ово довољно говори колико је дјевојка оптерећена пословима и обавезама у породици, али све из једног разлога. Од првог момента она је предоређена да се припреми на све суровости живота, јер удајом одлази у другу кућу, а тамо треба и те како да се покаже како би се могла уклопити и наставити живот у оквиру породичних норми и као жена и као мајка („дјевојка је туђи ручак”).

Чињеница је да се васпитању дјеце у црногорској породици полаже изузетна пажња, у чему породица има посебну улогу, али исто тако јасно је да се породично васпитање не спроводи на исти начин и на кћери и на синове. Очигледно је да припремајући сина за домаћина, он се васпитава неупоредиво блаже од кћери, према којој се доследно и веома строго спроводе васпитне мјере. Иако васпитана у чврстим стегама, дјевојка је заувјек везана за свој дом и засигурно је та веза много јача него синовљева.

Иако је Ровински одвојено приказао обичајене радње и односе унутар породице, сматрам да их у овом случају морам користити заједно, како би се боље поткријепиле ове тврдње. Како говоримо о браку, први елемент је склапање брака – свадба. И ту је очигледна велика разлика између мушке и женске свадбе. „Женидба се увијек слави као побједа”, како каже сам Ровински, а „удаја је праћена осјећањем туге и губитка нечег драгог и неповратног”.

Црногорска дјевојка, послушна и покорна, спремна је за удају чим почне да уплиће косу. У неким крајевима ЦГ, то је већ око 14 до 15 година и познато је да се тада изјашњава да би се веома радо удала. Ипак, уобичајено је да дјевојке брак склапају од 16 до 20 година, а мушкарци од 18 до 20 године. И пожељно је да се бракови склапају у тим годинама, јер по оној народној „од стара оца и дјеца сирочад”, а жена у овим случајевима остаје више очуванија и здравија од других. Наравно, Ровински је забиљежио примјере одступања од ових правила, кад се старији човјек жени доста млађом женом – дјевојком и обратно, што је свакако са неодобравањем и са негодовањем у народу прихватано („стару чоек у млада жена годименат – утјеха”, а „младом чоек у стара жена погибија”).

Што се тиче избора дјевојке за момка, одакле је, у периоду кад је Ровински боравио у ЦГ, већ је умногоме преовладавало сазнање у народу да је „у старо доба владао један закон, а у новије други”². Наиме, у старо доба су се склапали бракови из два различита племена, а у „ово” ново доба бракови се склапају не само из истог племена већ и из истог братства и са истим презименима, при чему се води рачуна о тзв. дебелој крви (по мушкој линији 8 кољена, а по женској може бити и мање – црквени закон – крмчија).

Примјери говоре да су нека црногорска братства синове и кћери женили и удавали из тог разлога са Албанцима, како наводи Ровински, а међу неким братствима су постојали чак и посебни договори да се међусобно не узимају, иако нису никаква крвна својта.

Одлуку у склапању брака доносе родитељи, како за мушку тако и за женску дјецу, често без виђења дјевојке и младића. Дешавало се да су се родитељи договарали о склапању брака док су дјеца још сасвим мала, па чак и тек рођена. Бракови су се склапали и по виђењу младића и дјевојке на скуповима, који су организовани забаве ради, при издигу, или поред неког светилишта. Међутим, поред мирно склопљених бракова, без обзира на који начин, и те како су познате отмице дјевојке, мада су прете-

² *Етнографија Црне Горе*, Том I, стр. 176.

жно увијек обављане уз сагласност дјевојке. Дешавало се да дјевојка сама побјегне из куће и у договору са младићем остане у његовој породици. Ипак мора да моли његове родитеље које не познаје да је прихвате. Они пристају, али она остаје обиљежена као „самопошла”, што је у сваком случају понижавајуће за њу. Неријетко су се отимале и удате жене, али и младе – невјесте, коју воде сватови у младожењину кућу. И у овом случају отмица је обављана у договору са младом, а као последица је наравно и неминовно био крвави и трагични крај.

Овим су наведени само основни елементи склапања брака без осврта на посебности у вези са положајем жене, без указивања на коријене и узроке појединих радњи, без навођења обичајних радњи и тумачења обичајног права, чиме ћемо се позабавити у даљем разматрању, како бисмо јасније и прегледније добили комплетну слику жене у свим њеним циклусним добрима и приликама, унутар црногорске породице, али и њеног положаја у њој.

Одвођењем дјевојке из куће наизглед се кида свака њена веза са родом. Нико је из породице ни из рода не смије испратити ни до цркве, а самим тим ни до младожењине куће. Овдје се већ суочавамо са крутим обичајним правом, које за основу у овом случају користи управо елемент отмицу дјевојке, из далеке прошлости, када се до дјевојке долазило силом и оружјем (пуцање сватова из оружја...).

Млада чека у посебној соби дјевера да јој донесе обућу, опанке и пријесну погачу, облачи јој десни, а она сама лијеви. Постоје и неке варијанте обиласка младе прије извођења, када јој дјевер пребацује струку, цијепа вео, поставља нож испред њених ногу са оштрицом окренутом према њој и сл. Присутно је и остављање новца како младој тако и њеној породици, а све у циљу побољшања материјалне стране. У неким крајевима се изговара и добра молитва, итд. Невјесту дјеверима предаје брат. Када изађу из куће дјевери чврсто држе невјестину главу, да се не окрене према кући, одакле је обично неко зове из рода, а све из разлога да дјеца не личе на њене, али и да покаже своју склоност да ли ће остати склона својој породици или новом дому. Тиме је коначно дјевојка отргнута из своје породице. Ионако престрашена, младу су често пратиле недаће и разни немили догађаји до новог дома. А у новом дому је чека неизвјесност. Сигурно је једно, да је младој жени која напушта своју породицу и одлази у туђу кућу, непознату, са странцима у њој, довољно тешко. Нијесу потребни никакве додатне отежавајуће прилике, а њих је често било (осим поменутих, неспоразуми међу сватовима, сукоби са другим сватовским поворкама и сл.), да јој буде још теже.

Њен положај на самом почетку новог живота као да се жели што више отежати, не толико из зле намјере колико ради поштовања обичаја. А онда, на прагу је свекрва, од које зависи све даље у њеном животу. Ако у кући има довољно дјеце, свекрва ће се потрудити да што касније невјеста донесе унуче на свијет. Она ће спавати са њом, или ће младу ставити да спава са кћерима. Није ријетко да се послужи и магијским чини-ма, а ако такво стање потраје временски, наравно не ствара се веза између младожење и младе, отуђују се, што често завршава свађама, понекад и батинама, па и бјекством младе. Ипак, невјеста свекрву назива мамом, а свекра татом или бабом. Иначе, обичај је да првих брачних ноћи млада спава са дјевером у соби, отворених врата. Ту се доказује оданост дјевера, његова вјерност и спремност да штити све што је братово. Често се настоји доказати и супротно, украде се неки предмет из куће како би се оптужио дјевер за недовољну пажњу и опрез. Он брани да било која жена дотакне младу на свадби.

Интересантан је однос између дјевера и невјесте, они постају веома блиски. Он се брине о њој од сусрета у њеној кући, она њему првome даје позитиван одговор да ће се удати за његовог брата, од њега добија прстен и поклоне, он се према њој поставља заштитнички, што код младе ствара једну врсту осјећања љубави, најсличнију оној коју осјећа према брату.

Кад свекрва одлучи да је вријеме да младенци буду заједно, неријетко то уради преваром, маскирањем, умјесто кћерке или ње саме у кревет се младој поставља муж. Временом се наравно усклађују односи у породици и живот тече устаљеним и јасно уређеним правилима, заснованим на првом мјесту тврдим обичајним нормама, које су не само утицале на начин живота Црногораца већ би и одредиле његове емотивне и моралне карактеристике.

Муж не смије показати љубав жени. Она ће га навикнути на покорност и послушност, мирно испратити на пут, гледајући га како се љубећи поздравља са свим члановима породице осим са њом, којој ће и не гледајући је рећи збогом. Исто ће се десити и када се врати кући. Он и када воли скрива љубав према жени. Као да се стиди тог осјећања, јер наравно оно не може бити својствено јунаку и ратнику. Он је од малих ногу предоређен да носи оружје, да му се посвети и да одрастањем у њему сазри ратнички карактер. За њежне осјећаје и љубав према жени у њему не смије бити мјеста. Ако прихватимо ово објашњење, шта је онда са тврдњама неких аналитичара који истичу стидљивост младића према жени – дјевојци. То оставимо као претпоставку. Иако постоји љубав, она се мора скривати, јер је то „срамотно” и „ненормално”. Жена је мужу уви-

јек и за све на услузи. У његовом присуству не смије да сједи, пред другима не смије да му се обраћа, а он ће се њој увијек обраћати наредбодавно и не ословљавајући је именом. Ако случајно и покаже наколоност према жени, постаје предмет подсмјеха и ругања. Муж у одсуству адресира писмо на било којег мушкарца у кући, па чак и на сина у колијевци, иако се њој у писму обраћа. У Боки га обично адресира на своје име, а жена на обавијест поштара који чита адресу именом и презименом мужа одговара „ево нас”, иако је њен муж упутио писмо из неког далеког краја.

Ова не баш прихватљива особина Црногораца у односу на жену жалост није једина. Иако сам већ поменула да, не можда из зле намјере, већ не одступајући од оног оштрог и учауреног народног схватања, он често као да мора увриједити жену или јој макар повремено грубо скренути пажњу да мора остати њему подређена или покорна. Без разлике о којем дијелу Црне Горе је ријеч, да ли је кршевит или равничарски, често се могу срести жене упрте разноврсним и најтежим теретом на леђима. Мушкарац скоро никад не носи тако терет. Ако га уопште и носи, носиће га на рамену подупирући га штапом или на самом штапу и никад га не веже са себе. Објашњење за ову карактеристику је у раније вријеме заиста везано за слободу покрета, како би лакше употријебио оружје (бранило се мушкарцу да носи терет, ако је способан да носи оружје), што се временом претворило у обичај, односно принципијелан начин ношења терета мушкарца и жена.

Неко би већ пред овим примјером назрео ропски живот црногорске жене, како истиче Ровински, док ако се он сагледа реално, познавајући цјелокупне историјске прилике и чињенично стање, територијалну особеност и наравно народно обичајно право, слика је другачија. Ако се Црногорац одрекао свега да би бранио свој дом и посветио се у потпуности томе, није ли онда жена, својим начином живота, пожртвованошћу и оданошћу према породици (обављајући и најтеже послове), равноправно учествовала у одржавању те исте породице? Зато заиста кад се говори о жени Црногорки, о њеном положају у друштву лако може доћи до заблуде, до погрешне слике о њој, а посебно ако се занемаре не толико карактер становништва појединих регија, колико цјелокупни вањски услови и околности за живот.

Неријетко ћемо срести Црногорку која се са мужем и дјецом пење на катун, а носи само колијевку са бебом, док он носи на себи двоје или троје дјеце, једно у наручју, друго га је узяхало, а треће повремено узима преко рамена и држи га за ручицу.

Међутим, овај примјер ћемо брзо заборавити као и причу о равноправности (о којој како каже Ровински нигдје не постоји па ни у образованом свијету), ако се поново вратимо на права мужа и обавезе жене у прошлости Црне Горе. Биће она изударана и сва кривица сваљена на њу ако се деси да муж грешком огрне женину струку (јер су скоро исте), или ако му се покида учкур на широким панталонама (по примјерима Ровинског). Па њена ја обавеза да води рачуна о мужу, па и о најмањим детаљима о његовој одјећи. У кући ће морати додати чашу воде своме мужу, иако је она поред њега. Када мушкарац помиње жену или кћер, увијек додаје „опростите”.

Зар у тако крутим односима постоји мјеста за јавно исказивање љубави мужа према жени? Ако се најмање примијети наклоност мужа према жени, на то свекрва одмах скреће пажњу и то са савјетом да је бар мало истуче или утиче на комшије које га убрзо исмијавају, што је сасвим довољно да он то и уради. Међутим, оштроумна Црногорка, свјесна своје улоге и мјеста у кући, брзо схвата да мора сама избјежавати ситуације у којима се може десити да њен муж пред другима покаже и намањи трачак емотивности према њој, чега се строго придржава, условљавајући и истичући сама суровост у брачним односима.

Донекле смо стекли слику о статусу жене која је дошла у нову породицу као супруга, али и као једна радница више. Следећи циклус у њеном животу је рађање, са жељом породице да се роди што више мушке дјеце. Разлог не треба објашњавати, али је зато потребно истаћи неколико детаља из овог циклуса ради комплетније слике о жени. Жеља за мушком дјецом изражена је обичајном радњом на вјенчању – кад младој дају дјечака да га унесе у мужевљеву кућу преко прага и постави га на брачну постељу. Женина трудноћа, колико год била радо прихваћена у породици се крије све док не постане видна. Жена се крије пред странцем па чак и пред својима. У овом случају је јасно да се ради о стидљивости. Неријетко пред сам порођај жена одлази ван куће и неријетко се порађа ван своје куће да би у току ноћи нечујно донијела дијете у кућу. За трудну жену се каже да је „тешка” или „самодруга”. Ако се жена порађа у својој кући, сви чланови са великим нестрпљењем чекају испред собе, не из страха како ће се породити, већ да ли ће се родити мушко дијете. Огромно је разочарење је ако се роди женско. Тада се често употреби погрдни израз својствен за животиње „окотила се”. Значи ли то да се са првим удисајем живота у оваквој средини женско биће третира тако ниско и понизно? Према породиљи се сви тада односе зловно и за разлику од рађања мушког дјетета рођење дјевојчице се не обиљежава ничим.

По неким примјерима рођење женског дјетета се показује као несрећни случај. Иако увредљиво и понижавајуће, како за породиљу тако и за тек рођено женско дијете, у даљем животу се то на неки начин стапа и нормализује, уколико се рађају и синови. Дјевојчицама се веома рано намеће понека обавеза у кући за разлику од синова за које се може рећи да имају лагодно дјетињство. Без обзира на све, иако је уз мајку главна радна снага, дјевојаштво остаје дјевојци као нешто свето и најљепше у животу. Кћерима се ипак временом у породици признају квалитети, као да се цијене и на прави начин вреднују њене особине. Неријетко се могло чути да нико као дјевојка не умије умијесити хлеб, да од дјевојачке руке ране брже зарасту и слично. Она се третира као нешто чисто, узвишено и свето а према повреди њене части односило се веома строго и ригорозно. Са друге стране, њена неморалност и учињени гријех се такође грубо кажњавао. Каменовање као једна од најсуровијих казни спроводило се и над дјевојком и над младићем од стране дјевојачке својте.

Као казна спровођена над женом познато је вјешање и батинање, што је за мушкарца била велика срамота, јер је за онога ко носи оружје једина достојнствена казна је да живот изгуби пуцањем из пушке. Мушкарцу је било дозвољено да отјера жену и на њено мјесто доведе другу, па ако није задовољан са њом и трећу. Најчешћи разлог за овај сурови поступак било је немање дјеце, или рађање само женске дјеце.

Посебну пажњу дјевојка посвећују брату. Нераздвојним и заједничким битисањем у кући, дјевојчице гаје посебну љубав према брату, али и обратно. Кад нарасту, сестра се брине о братовљевом изгледу, о његовој одјећи. Она га спрема за женидбу. Узајамна љубав брата и сестре траје и након њиховог раздвајања удајом или женидбом. Понекад управо због превелике привржености брата према сестри долази до лоших односа и свађа, посебно између заове и снахе.

Међутим, када се дотичемо овог питања везаног за женску дјецу, када у кући нема сина наследица, треба поменути право дјевојке да се уда и остане у својој кући, када њен муж преузима обавезу домаћина, Над домазетом (а облик брака домазетство) ипак и даље стоји домаћица „ташта”, а сам његов положај у друштву није баш на завидном нивоу. Овдје се већ дотичемо права на наслједство жене, које је неопходно бар укратко размотрити. Дјевојка је искључена из насљеђивања заједничког имања. Једино кад се уда из куће односи шкрињу са миразом. Међутим, ако нема браће, она може наслиједити и цијело имање, којим располаже како хоће и које је њена својина и кад се уда (материнство). Такво наслједство обично иде њеној дјечи, обично кћерима. Имовинско насљеђивање

вршило се некада углавном по обичајном праву. Касније се оно нашло и у законима од којих је од изузетне важности посебно Законик књаза Данила, који је управо настао на основу народних обичаја са поштовањем према старом начину живота. Тако су члановима овог законика регулисана и права дјевојке, жене и удовице везана за наслеђство.

Из обичајног живота преузети су и чланови Законика Петра I и књаза Данила, а који се односе на склапање брака (да нпр. младенци прије вјенчања дају сагласност да добровољно ступају у брак на отмицу жене, на кажњавање жене, на развод итд.

Што се тиче законске заштите жене књаз Никола је у том погледу много урадио. Закон је жену штитио од притиска у породици, од грубости мужа и уопште положај жене је у периоду владавине књаза Николе постао много бољи, а сам књаз се за то лично залагао. Црногорској жени је дао дужно признање кроз лик Данице у „Балканској царици”.

И шта још рећи о бићу коме се нико не радује када се роди, које љубав придобија ведрином, веселошћу, чедношћу и чистотом, које свој живот подређује прво својој, а касније туђој породици. Шта рећи о жени која у браку покорно слуша и покорав се своме мужу, жени која живот износи на плећима, под теретом, за којег никада неће признати колико је тежак, жене која ће се уз мужа или сина наћи на бојништу и заједно са њима храбро учествовати у борби, жене која неће заплакати над мртвим сином. За њу је мало рећи да је храбра.

И не без разлога жена Црногорка је упадала у очи и изазивала интересовање како станаца тако и наших учених људи у прошлости који су се бавили проучавањем особености Црне Горе. Боравећи око 30 година у нашим крајевима, ни Ровинском није промакло ово у свему специфично биће, те нам је пишући о њој оставио изузетно вриједан документ и доказ о њеном животу и особеностима. Јер није свеједно ко пише о жени Црногорки тога времена. Можда му то вријеме које је провео са црногорским народом и није било довољно да је у потпуности сагледа и проучи. У свој тој комплексности, или гледано на други начин – у сасвим обичној једноставности личности, Црногорка тог времена и данас буди велико интересовање. Како год да је посматрамо, чињеница је једно, потребна је само мала нијанса погрешне перцепције па да сви покушаји данашњих истраживача њене личности (било на филмској траци или у писаној ријечи) остави сасвим погрешан утисак о њој. Она је ипак живјела и постојала у једном времену и једном простору и сваки покушај да је истински данас неко прикаже, по мом мишљењу биће узалудан.

Од времена у коме је живјела та Црногорка прошао је цијели вијек. Сувишно је говорити колико се тога промјенило у свим сферама живота и уопште око нас. И човјекова свијест је упоредо сазријевала. У том лаганом процесу, лагано се мијењала и жена. А процеси промјена такве врсте и не могу се другачијим темпом одвијати, посебно не на просторима над којима се прошлост надвија и баца сјенку на путеве зацртане будућности. Ипак морамо бити стрпљиви, не наравно инертни и сигурна сам да ће једног дана и жена данашњице остварити своје тежње и освојити и стати на мјесто које јој припада. Јер није ли Црногорка у прошлости била оно што је сама жељела, није ли свој начин живота она сама стварала и уклапала у постојеће стање, покушавајући да својом жртвом оствари идеале тога времена.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Етнoгpафија Црне Горе*, Том I и II, ЦИД, Подгорица 1998.
2. *Зайиси о Црној Гори*, ЦИД, Подгорица 2001.

Dragana LALOŠEVIĆ

LA DONNA NELLA FAMIGLIA MONTENEGRINA, LO SGUARDO SUL LAVORO DI A. P. ROVINSKI

Summary

Vivendo circa 30 anni in Montenegro, A. P. Rovinski si è occupato, nella sua ricca descrizione su di Montenegro e sul suo popolo, anche della questione della famiglia montenegrina e del rapporto in essa. Nel suo ricco materiale, raccolto verso la fine del XIX s. troviamo abbondanti dati sulla donna montenegrina, nella quale si comparandola con la donna delle altre regioni, scopre alcune „nazionali” e „locali” specificazioni, e tutto seguendo tramite alcune fasi del ciclo della vita, però anche tramite lavori abitudinari, con il quale è in profondità dipinto la donna, relazione verso di lei, le sue faccende e i doveri, però anche i suoi diritti sia che si tratti di Codice civile del periodo più tardi, o delle disposizioni del vecchio usuale diritto.

Rovinski ritiene che il matrimonio è il momento più importante nella vita come per uomo così per la donna. Esso è la base per la nascita della vita familiare, senza il quale non esista neanche la famiglia. Nella patriarcale famiglia montenegrina il sacro santo governo appartiene al padrone di casa – al capo. Il suo spirito guerriero e il modo di vita alto patriarcale

condiziona questa sua posizione nella famiglia, mentre dall' altra parte influisce sulla donna fino a tal punto che lei docilmente e ubbidiente assume tutte le faccende nella casa e fuori di essa, con il devoto rispetto verso gli uomini senza riguardi verso la sua età. All' educazione dei bambini si da una notevole attenzione dentro la famiglia montenegrina. Rovinski studia che l' educazione familiare non si conduce nella stessa maniera sulle figlie i sui figli. Preparando il figlio per essere il futuro capo della famiglia, lui si educa indubbiamente più soave che la figlia, verso la quale le misure educative si conducono molto severamente e coerente, preparandole in questo modo per tutte le crudeltà della futura vita, le quali sono come se già fossero predestinate e prescritte.

La decisione sulla scelta del futuro marito e della unione del matrimonio fanno i genitori. Il modo e gli elementi delle usanze che riguardano la richiesta di matrimonio fino al matrimonio stesso dicono abbastanza riguardo alla posizione della fanciulla e danno un pronostico sulla sua futura vita nella nuova famiglia.

La gravidanza e il parto si trattano in una maniera specifica e tutto con la voglia che nasca un figlio maschio.

Rovinski analizza e mostra i rapporti della donna verso tutti i membri della famiglia singolarmente, dal rapporto di madre verso il suo bambino, verso il marito, genero, suocero e suocera, verso il suo fratello e i suoi genitori con i quali resta in una non spezzabile relazione. Facendo un peccato, sulla donna si eseguano disposizioni di pena delle usanze del diritto, bastonatura, lapidazione, impiccamento. Il diritto della donna ad ereditare il patrimonio è regolato da una parte con il diritto delle usanze e dopo con il codice civile di Petar I e del principe Danilo, mentre il codice civile del principe Nikola ha rappresentato anche le disposizioni legali della difesa della donna.

Sulla base dei dati di A. P. Rovinski sulla donna si acquista un quadro dell' essere al quale nessuno è contento quando nasce, il quale la propria vita sottopone prima alla sua e poi alla famiglia del marito. Essa nel matrimonio sommessamente ubbidisce e si sottomette. La vita la porta sulle spalle sotto il peso, il quale non ammetterà mai come è difficile. Essa si troverà sul campo della battaglia al lato del figlio e del marito e mai piangerà sopra il figlio morto.

Coraggiosa, forte, diligente, devota, ubbidiente e altre mille caratteristiche porta una montenegrina di quel periodo. Come tale la possiamo solamente guardare in quel periodo e sul territorio del suo Montenegro, circondata dalle tipiche specificità. Come tale, si potrebbe dire che era essa sola con le sue forze a dare il contributo nel salvaguardare e nell' assistenza della famiglia la quale era il marito a difenderla e lei a sua volta ha mantenerla.